

*Acten des synodi, gehouden binnen Assen den 7
Septemb. 1619.*

Sessio 1^a.

1. Voerersten is (na anropunge des namens Gots, van den praeside des vergangen synodi g'schijdt), volgentz het 15 articul des lestgehouden synodi ingebracht den credentzbrief des classis Emmanae, bij denwelcken gecommittertt sijn uith haren middell omme desen synodo mede bij te wohnen: ONIAS BOETH, p. tot Coverden, ALEXANDER TILEKINCK, p. tot Borger, HEINO BOLLINGH, p. tot Dalen, ALBERTUS DWITERUS, p. op Roswinckell ende HERBERTUS BRACITESENDE, p. tot Emmen.

Ende naedat op den inhouden desselven credentzbrieves als oock op d'afgesondene predigers behorlick was gelett, is bij die anwesende broders des synodi verstaen den vornoemden credentzbrief in forma gestelt te wesen, gelick oick bij deselve verstaen is, dat vor dese instantie geene bequamer predigers uith denselven classe gesonden hebben konen worden.

2. Volgentz is mede gelett opten credentzbrief, ingebracht bij de gecommitteerde des classis Meppel, darbij tot desen synode afgesonden ende volgens de lestgehouden synodael resolutie gecommitteertt sijn: THIEMO VAN ASSCHEBERGH, p. tot Meppel, PATROCLUS ROMELINGH, p. tot Ruine, JOHANNES ANTHONIDES, p. tot Havelte, HERMANNUS JOHANNIS, pr. op Colderveen, ende BERTHOLDUS PAULI, p. tot Blijdenstede, dewelcke gecommitteerden als oick credentzbref voer goett gekent ende angenhomen sijn.

3. tClassis Roldana ingebracht hebbende haer credentz, is deselve in sijn forma befonden. Die persohnen angaende, als dar sijn: JOHANNES CUPERUS, p. tot Gasselte, RUDOLPHUS MELJERUS, p. tot Freess, HENRICUS AB HOLLE, pr. tot Anloe, NATHANAËL GISIUS, pr. tot Rolde, ende JOHANNES RUSIUS, pr. t'Assen, sijn ter deser instantie geen bequamer befonden, doch is defect geweest ende befonden, datt deselve van den praeside ende scriba niet is ondertekendt geweest. Hirop is verclarungh gehort, alsdat dieselve ondertekenungh niet geschehen en sij, doerdien de praeses ende scriba selven sijn gecommittteertt. Ende is deselvege excusatie vor goett erkent¹⁾.

4. Is vorders na gedane predigte gedaen van HEINONE BOLLINGH, pastor tot Dalen, uttet 13 cap. Joh. vers. 34, 35²⁾ geprocedert tot d'electie praesidis, assessoris et scribae. End sijn met meeste stemmen vercosen:

1) „Ende — erkent” is later bijgeschreven.

2) „na gedane — vers. 34, 35” is in marg. bijgevoegd.

in praesidem dn. ONIAS BOETHI, pastor tot Coverden, in assessorem dn. PATROCLUS ROMELINGH, pastor tot Ruinen, ende in scribam JOHANNES RUSIUS, pastor t'Assen.

5. In dewelcke vergadderungh ock tegenwordigh sijn geweest als gecommiteerde van de gestr. edlen ehrnfesten etc. h. drost ende Gedeputeerde Staten deser landtschap Drenthe d'Ed. joncker STEPHANUS AB HORNKENS ende d'ehrfeste etc. HERMAN LUNSCHEDE ende HUBERTUS WEINICHMAN, respective medege-deputeerde ende secretarius van de vorss. lantschap.

Sessio 2.

[5b.]¹⁾ Hirbenefens is ock gecompareert d'ehrweerdige wellgeleerde etc. dn. CORNELIUS HILLENUS, pastor tot Groningen, als gecommiteerde van den welgeboren hern, h. WILHELM LODEWIGH, grave van Nassouw, Catznelebogen etc., stathouder in Vriesland, stat Groningen ende Omlanden ende Drenthe, met commissie als folget:

WILHELM LUDWIGH, grave van Nassou, Catzenelnbogen etc., statthouder in Vriessland, statt Groningen ende Ommelanden, Drenthe etc. Naerdien eener christliken overicheitt voor allen incumbert sorge te dragen, dat die waere godesdienst wel bestelt ende onderhouden, ende hiertegen alle valsche leere, desordre, ende wes der suiveren religie contrarie ende hinderlick is, geweert ende uitten wegh geruimt ende volgens de kercke Godes bij alle wegen ende middelen befordert werden, ende wij ons oversulx ock schuldigh kennen te helpen handthaeven alle alsulcke ordonantien, statuten ende resolutien, als ten vorschreven eijnde gemaeckt ende gearrestert sijn ten behove van de kercken van onsen guvernament ende besonderlick van de lantschap Drenthe, ende mitz onse absentie ende andere vorfallende occupatien noodigh finden jemandt in onse plaetze te committeren, die niet alleen in kercklike regeringh ervaren is, maer ock continuatie hebbe van de kercklike saken der lantschap vorschreven, omme also neven den drost ende Gedeputeerden derselver lantschap des te beter waer te nhemen ende te helpen voortsetten, wes strekende is tot welstandt van de kercke aldaer, tott handthavinge van de vorss. ordonantien ende resolutien ende affweringe van tgene daertegen stridet, vornamentl. mede tot effectueringe van alle tgene bij den sijnode nationaal goetgevonden is ende geconsentiert, ende te dien fine t'assisteren die sijnodaele vergaderinge, tegen den seveden van de naestcomende maent Septembri uitgeschreven, so ist dat wij hiermede gecommiteert hebben ende committeren mitzdesen den weerdigen ende hoochgeleerden Cor-

¹⁾ De nummers tusschen [] sijn met hedendaagsche hand bijgevoegd.

NELIUM HILLENIUM, diener des godtliken wordts binnen Groeningen, omme neven den vornoembden heeren drost ende Gedeputeerden goede opsicht ende sorge te draegen ende de handt daran te houden, dat de vorss. kerckenordinantien, statuten ende resolutien, oek voertz alle andere goede ordre allomme in de kercken vorss. wel ende behoirlick geobserveert ende int tegendeel alle ungereltheit, schandaell ende ergernis voorgekommen, verhindert ende wechgenomen, ende te dien effecte de vacerende plaetzen met welgequalificeerde predigers versien ende niemant dan in conformiteit van de voorschrevene resolutie vant sijnode nationaell te werck gestelt weerde, alsmede omme op de vorss. synodaele vergaderinge te compareren, de besongne aldaer vallende met trouwen advijs te seconderen ende na eisch van saken te helpen expedieren, ende vorts alles te doen ende te helpen verrichten, wat den dienst van de kercken befonden sall werden te requireren, versoukende, begerende ende ordonnerende allen dengeenen, die desen angaen magh, den vorss. HILLENIUM int effectueren van tgene voorschreven is ende daeraen dependeren mach, behoirlick te verstaen, te respecteren ende t'obedieren.

Actum sGravenhage den 26 Augusti 1619 stijlo veteri. Onderstondt :

WILHELM LUDWIGH, graff zu Nassauw etc.

6. Is geprocedert tot de resumptie der acten des lestgehouden sijnodi.

Ende is befonden, datt seedert lestledenen sijnode in den kerckendienst sijn gekomen: erstlich in classe Emmana, ende dat tot Sleen JODOCUS EKELL. Ende sijn volgentz de vorgaende resolutien sijne testimonia antea actae vitae vertoont ende darbeneven het classicael getuichnisse angaende de lehr ofte texamen met hem gehouden angehort, deses inholt dat he van allen hovetponcten christliker lehr ende religie orthodoxe et sufficienter geantwordett ende darin wel bestaen hebbe, worin het sijnodus acquiescert ende hem vor een membrum sijnodi annehmt. Ende also in de beropungh, hem vant carspell van Sleen gegeven, befonden condition stridende tegens vorgaende sijnodael resolutien, werdt dem classi Emmanae van de sijnodo g'ordonnertt omme die gemeente tot Sleen te vermahlen tot afstand van solckes. Bij weigerungh van dien sall het classis solckes den h. drost ende Gedeputeerden andienen omme behorlick darin versehen te worden.

Ten anderen is in classe Meppelensi gecomen tot Cuikange nãmb. HERMANNUS TEBBETMAN, welckers getuichnissen van sin wel gevörde levend ende int besonder van de goede stichtungh in Godes kereke gedaen te hebben gelesen sijnde ende bij den classe bericht gedaen wesende, dat hij in den examine (van den classe, ten overstaen der visitatoren gehalten), heeft konen bestaen, sijn bij den sijnodo sine testimonia vor goet erkent

end henvolgentz pro membro synodi angenomen, doch met dese cautie dat henvorder die classen respectie sollen sorge dragen, dat in den testimoniis expresslick utgedruckt sij, dat sie gesont in lehr ende gloven sijn.

Ten 3 in classe Roldana tot Gieten 1) neuwes gekomen BERNARDUS AB HOLLE, gewesen pastor tot Borkeloe, wiens getuichnissen geexamineert sijnde binnen bij provisie vor goet gekentt ende volgentz dien ock pro membro synodi angenohmen. Maer also in den testimonio classis Sutphaniensis niet wort utgedruckt bij henluden g'examineert te sijn, wert hem mitzdezen geordineert bij erster gelegenheit den visitoribus classium solckes te verthonen, ofte reden van den classe van wegen dessolvigen onderlatungh in te brengen, indient onderlaten is.

7. Angaende die betalungh van de pondengroet met den ancleve van dien (tot onderholt der respectie prediger weduwen, die sie komen na te laten) 2) is verstaen, dat men tselve utstellen sall tot op die beswarnussen ofte bedenkungen, de van tselve darna vorfallen werden, omme dan darop geresolveert te mogen worden.

Sessio 3.

8. Also met leetwesen bij den synode verstaen is, dat op de verscheden clachten ende vertochten van de toverien EGBERTS NAERDINGH tot Meppen noch geen straffe gedaen is, niettegenstaende alle die remonstrantien ende resolutien dartegens genohmen, ende verstaen wert, dat die h. drost EUSUM hir ter plaetze morgen of overmorgen komen wert, is goettgefonden die sake tot de compst van sijn gestr. ut te stellen omme alsdan daarvan met sin gestr. naerder te spreken.

9. Ende wan alsnoch befonden wort, dat den inhoudt van den 25 articull, gearrestert in den synodo den 10 Sept. anno 1616 gehouden, nopende het incomen ende beropen van de neuwe predigers, doergaentz bij de naeste predigeren deeser lantschup niet en is vollgedaen, is omme wetlike reden den synodum dartoe moverende goettgefonden ende geresolveert, dat de gen. resolutie afgeschreven ende bij de heren drost ende Gedeputeerde omme meerder autoriteets willen den gemeenten ende kerckvoegden respectie in een jeder kercke afschrift daarvan toegesonden sall worden, omme bij desolvige kerckvogden in bewarnus gehouden ofte te boeck gestelt wesende, sie hernamahls geene ignorantie hebben te praetenderen, hetwelcke bij die gecommiteerden van d'E. E.

1) „tot Gieten”, in marg. bijgevoegd.

2) In marg. staat hierbij: „vide articulum 22”.

heren drost en Gedeputeerden angenohmen is g'effectuert te sullen worden. Ende sullen de predigers der respective classen, so haest een ut densolvigen classe sal komen te vertrecken offte te versterven, gehouden wesen sodanigen gemeente anmanungh te doen omme den inhoudt darvan t'achtervolgen, op poene te vorn darop gestelt.

10. Die predigere des classis Meppell geclaegt hebbende, dat GOTFRIDUS PAULI, schoelmeester tot Havelte, alsoch continuere in sinen denst darselvest niettegenstaende de resolutie, vergangen sijnodo darover genomen ende d'anschrivungh, bij de h. drost ende gedeputeerden gedaen, versocht het sijnodus de h. drost ende Gedeputeerden avermahls te willen doen omme hem de facto van den schoeldienst t'onthouden onder poene dartoe te stellen, ende dat mede den prediger tot Havelte copie van dit schrijven togesonden moge worden.

11. D'anwesende predigers des classis Meppel, beschuldiget hebbende den deputatos des lastgehouden synodi, van dat desolve niet voelgedaen hebben die resolutie over den persohn WESSELI HOFFMANS, predigers op Suitwolde, doemaels genhomen ende darop derselver deputaten verantwordinge gehort, ock gelett hebbende op de verclarungh bij den h. drost ende Gedeputeerden, den 15 Octobris 1618 opt rapport van de vorss. deputatis gepasseert, is bij den synodo na overwegungh van alles verclartt, ofwel de vorss. deputati eenigermaten vorsichtiger in haer commissie hadden behoren te gaen, nochtans omme dese questie t'assopieren ende omme meerder misverstanden vor te kommen, dat de sake verbliven sall bij de verclarungh van den h. drost ende Gedeputeerden vorss., waernaec sick sowel d'eene als d'andere sullen hebben te reguleren, ende sullen dienvolgens telassis Meppel¹⁾ denselven WESSELUM bij provisie vor membrum hares classis houden ende erkennen.

12. Sijnodus gelettet hebbende op de resolutie des sijnodi, den 1 Sept. 1616 aver den persohn JOHANNIS HOISINGH, pastor t'Elde, ende op de ratificatie van Sijn Gen. darop gevolget, van datt he de facto van sinen dienst soude worden gedeportert, so wanner he sick in dronckenschap ende andersins sick soude komen t'ontgaen, ende met leetwesen verstaende dat he sick in dronckenschap, fechten ende andersins²⁾ overmahls verlopen heefft, is bij eenhellige stemmen geresolvert, datt bavengen. HOISINGHUS mitzdesen van sinen denst sall sijn ende bliven gedeportert, ten ende de kercke Christi van solck een ergerlick persohn eens moge

1) „tclassis Meppel” in marg. bijgevoegd.

2) „sick soude — andersins” in marg. bijgevoegd.

gefrijett werden, woervan hem copie sall toegestuirt worden, ten ende he hem darna hebbe te regulereren.

Ende versocht die sijnodus, dat d'E. E. h. drost ende Gedeputeerden gelieven willen deese resolutie ter executie te stellen ende de gemeente serieuse anmanung te doen, dat sie tegens den anstaenden Maij 1) haer met een bequaem ende behorlick prediger versien. Ende sallt classis van Rolde gehouden wesen d'gemeente insinuatie te doen van de resolutie 2), over de beropungh der prediger anno 1619 genohmen.

13. Op d'afschaffungh van de utungen over de doden, waervan in lestleden synodo resolutie genohmen ende bij Sin Gen. ratificatie darop gedaen is, is verstaen, dat de predigers respectie gehouden sollen sijn na haer uterste vermogen haer gemeente tot afstand van dien te vermanen, ende dat de 3 visitatores op naesten landtsdagh bij requeste solen anhouden, ten ende dor placcaten van de ridderschafft ende egenerifden darentegens versehen moge worden.

Sess. 4.

14. Gelettet hebbende op de resolutie, in de lestgehouden sijnodo genohmen over WESSELUM KANNEGIETER, prediger tott Sweel, darbij den predigern des classis Eminen belastet wert tegens gen. WESSELUM met straffe van suspensie ofte andersins te procederen, ende darop gehortt de verclarungh van de anwesende predigers des gen. classis Emmen, van dat sie denselvigen WESSELUM vor den tidt van 6 weken van den dienst hebben gesuspendeert gehat, wormet sie vermenen diesolvige resolutie voelgedaen te hebben, ende niettemin verstaen wesende, dat he sick van neuwes in dronckenschap soude verlopen hebben, sonder dat nochtans tselve ten vollen heeftt kunnen verificeert weerden, laet het sijnodus tselve verbliven bij tgene van den classe ten overstaen der visitatoren verhandelt is, belasten den predigern des classis Emmen op denselven WESSELUM te houden een geduirigh wakend oge, omme indien he sick van neuws in dronckenschap offte andersins compt te verlopen ende de gemeente ergernus te geven, dat sie alnoch in conformiteet van de lestledene resolutie tegens hem procederen sollen.

15. Also bij resumptie van de sake WESSELI HOFMANS noch eenige swaricheyt gefallen is over d'onbequamicheyt siner gaven int predigen, is geresolveert, dat ONIAS BOËTIUS, pastor tot Coverden, JOANNES ANTHONIDES, p. tot Havelte, ende NATHANAËL GISIUS, p. tot Rolden, op

--

1) Op „sie” volgde „in tides”, doorgeschrappt; „tegens — Maij” in marg. bijgevoegd.

2) Hierbij staat in marg. aangeteekend: „vide artic. 34, sess. 6”.

sekeren Sondagh, bij haer dreem te beramen, haer verfugen solen op Suitwolde in de kercke omme onversiens ende sonder vorweeten van den vorss. WESSELO sine predigte te horen ende darvan rapport doen, een jechlick in sinen classe. Ende sall volgentz sick gereet houden in elcken specialen classe apert darna te predigen, doch verhandelen t'elckens een besonder text, woervan he acte inbrengen sall, van wat text he in een jechlicken classe getractert hefft, mitz dat hem van den classe respective, dar he sall predigen, 8 dagen te vorn anschrivungh sall gedaen worden, ende dit all op sin solvest costen, vor sovele sijn eegen persohn raectt, ende datt naderhandt (dese predigten gedaen sinde) van eenen jedern classe darvan openungh an de E. E. heren drost ende Gedeputeerden sall gedaen werden, omme volgentz dien met den visitatoribus over de continuatie offte dimissie van sinen dienst ter plaetze aldar absolutlick gedisponert te worden, sijnde hem bij den praeside belastet, dat bij soferne he eenige affairen buitenlandes hadde te verrichten, dat he die binnen den tidt van 3 weken van den anstaenden Sondagh af te rekenen, wesende den 12 Sept., sall expedieren ende na den titt sick continue bij de gemeente verholden.

Ende sijn hirmett d'acten des verleden sijnodi geresumert ende affgedaen.

16. Hebben die visitatores, tverledene jahr haren dienst vertreden hebbende, rapport gedaen van tgeene haer in de visitatie is bejegend, sijnde als volgett.

Gravamina specialia.

Class. Emmen.

[A] 1. Die prediger tot Borger doliertt over de bijschole, so den winter wordt gehalten tot Buine.

2. De prediger tot Emmen, glick oek Dalensis, doliert, datt in ehren respective carspelen twe vicarien als tot Emmen werden verdustert, ende tot Dalen derdehalff.

3. De prediger tot Roswinckell doliert, dat van sin karspel einige mudde roggen werden verswegen, so tot des pastorats commoditeit gehoren ofte streken.

4. Die pastores tot Westerborek ende Sweele clagen, dat het armen-gelt sonder haer weten wert utgedeelt.

Meppel. class.

[B] 1. De classis Meppel claget, dat het carspel tot Dieveren met haren pastorn nopende sin tractament niet oprechtlick gehandelt hebben.

2. Nochmals verclaren die predigers tot Nieveen, Havelte ende Dwingelo, dat die kerckvogeden hare rekenungh niet en doen ter praesentie van haer.

3. Avermals clagen die pastoren tot Dieveren, Beilen, Duingelo over die baufallige husere, ende insonderheyt die pastor tot Runen.

4. De predigere tot Dieveren, Cockange clagen, dat het armengelt niet wert utgedeelet met haren rath offte advijs.

Class. Rold.

[C] 1. Roderwolt nimpt van de pastorienmiddelen tott reparatie der kercken, also dat seer weinigh is des pastors onderholt.

2. Tot Roen wordt die vicarie, tegen der E. heren drost ende Gedeput. eertits darvan gepasseerde sententie, de 4 part niet an den pastor gefolget.

3. Classis geheel claget, dat de kerckvogden nielt binnen offte konnen g'eligert worden als membra ecclesiae.

Sijnde niet anders in de visitatie op dit mahl vorgefallen.

17. Angaende de gravamina des classis Emmen is verstaen, dat desolvige alle tglick behoren gebracht te worden an den h. drost en Gedeput. omme bij desolvige ter instantie der predigern darvan dispositie te mogen geschehen.

18. Ende is van den gravaminibus des classis Meppel ingliken verstaen.

19. Inglickes is verlaert van den gravaminibus befonden in den classe Rolde.

Sessio 5.

20. Het sijnodus versocht hebbende openungh van domino THEMONE AB ASSCHEBERGH, p. tot Meppeln, ende d. PATROCLO ROMELINCK, p. tot Ruinen, als gecommittert geweest sinde totten synodum nationalem, van de besonderste lehrponcten offte stucken aldaer verhandelt, hebben sick dartoe gewilligh gepraesentert ende tot dien ende schriftlick overgegeven, hetgene hir folget 1):

1. Is nodich ende goetgefunden de bibel ut d'origineel sprake in nederduisch aver te setten.

2. Is besloten, dat de Heidelbersche Catechismus sal op allen platzen des Sondags namiddagh gepredigett, ende alle jahr eens geabsolvertt werden.

3. Is hochnodigh gefunden, dat de Catechismus flitigh der jogend gelert werde up volgende wise: ten ersten, dat men den klenesten kinderen niet wider besware als met die nakede 5 hovetstucken te leren; ten 2, vor die middelmatige jogent sall men een extract gebruiken, ut den Catechismo utgetrocken van wort tot wort, soals bij eenige darto be-

1) Hierop volde het opschrift van hun rapport: „Kortt verhael van de principaelste dingen, in den synodo tot Dortrecht verhandelt”, uitgeschript.

stemmet¹⁾ gestelt sal werden; ten 3, als se solx gevatet hebben, dan sall men se den geheelen Heidelberschen Catechismum lehren.

4. Is ock nodigh g'achtet, dat dor d'hoge overigkeyt de grote licentie der boeckdruckeren gecompescert worde.

5. Dar sinnen gecompareert 15 van d'allervornamste geleerdeste Remonstranten, ut diversche provincien geciteert, omme met sie van hare opinien, sonderlingh van de viff Hagsche articulis met den aneleve van dien te handelen. Sie sin wel gecompareert, maer hebben sick den sijnodo niet willen onderwerpen, ock niet op eenige interrogatoria antwoorden, also dat sie ten lasten als geheel contumaces sin utgewiset. Ende sijn hare opinien ut hare gedruckte ende andere schriften opgesocht, collegialiter ingegeven hirto, opdat ut sodanen scriptis collegialibus de suivere lehr van de gen. 5 articulis in canones vervatet worde, ende hare opinien hentegen gestelt ende als onsuiver ende onnutte in Gottes kercken te lehren gecondemnt worden, twelck alles met goeder eindracht geschehen is, onder eedes plicht dat elck niet anders als na Godts word tot Godts ehre ende welfardt der kercken van dese wichtige dingen wilden ordelen offte spreken. PARÆUS ende MOLINÆUS hebben ock hare judicia over de 5 artic. gesonden, ende sin publice vorgelesen ende van de sijnodo geapprobert.

6. De 2 predigers tot Campen gebleven sijnde, als JOANNES SCHOTTLERUS ende EVERHARDUS VOSULIUS, sijn van de suivere gemeente g'accuseert ende overtuget van onsuiverheyte der lehr ende oproricheyt, ende sijn deswegen tot een deportament gecondemnt.

7. Tegens die nichtige beschuldighing der Remonstranten hebben de butenlandische theologi eendrachtigh gestemmet, dat die binnenlandische gelidmaten des synodi niet partidigh waren, ende hadden wel onder sick allene een wettlich sijnodum konen utmaken tott ontscheidungh van dese verschillen.

8. De Nedderlandsche Confessie is bij gemeene stemmen vor een suiver schrift geordelt ende onnodigh gefunden ichtswat darin te veranderen, utbesondert dat (terwilen diverse editien sijn) eenige phrases ende worden duitliker gesettet sindt.

9. Imgeliken is ock also van den Heidelberschen Catechismo g'ordelt en deselve vor orthodox geapprobert. Ende wat angaet de bedenkungh der Remonstranten hebben de Palatini ein schrift dartegen gestelt.

10. De schriften VORSTII sijn vor ketterisch gecondemnt.

11. Den 6 Maj sijn de canones in de Grote kercke gepromulgertt.

12. Den 9 Maj hebben de butenlandische gevaldicertt.

13. Na het vertreck der butenlandischen is van de kerckenordenung

¹⁾ „bij eenige darto bestemmet“, er stond „in Zeeland“, doorgeschrapt.

gehandelt. Ende is opgelesen die kerckenordenungh, gestelt in den Hagen up een nationael sijnnode anno 1586, ende sin enige dingen darin gecorrigert ende verandert na gelegenheyt deser tiden, als van de beropung der dienaren ende dergliken, als in de gedruckte exemplaren sall te sehen wesen.

14. Angaende het jus patronatus is geordelt: 1. dat het niet en is ut Godes wordt; 2. dat men behortt te bearbeiten d'abusen dessenangaende af te schaffen door de magistratt van elke provincie, dar solx nodigh sijn solde.

15. Is besloten, dat dar deputati classium ende sijnodorum behoorden te sijn.

16. Dat men de laicos niet lichtlich sal tot het predigampt tolaten, hetsij dan dat sie utnehmende gaven hebben, ende dat soleke sake sall moten sijnodaliter gehandelt werden.

17. Datt de correspondentie onder benaberde sijnoden goetgefonden werde, nochtans vrij sin sall.

18. Dat men d'averlopende papen ende monniken niet meer so lichte loven sall, overmitz men dickwijls darmit bedrogen wert. Solen derentwegen langer moten op de prove gestelt werden.

19. Is gesproken van de scholen ende academien vordan suiver te holden. Ende sijn seker formuleren gestelt van den Catechismo, Confessie ende resolutien des sijnodi t'ondertekenen.

20. De Canones sijn in neerduitsch ende francois avergesettet.

21. Opt anholden der Nedderlandsche kercken in Engellandt is geordelt, dat deselven vor desen up de nationael Nedderlandsche sijnoden verschreven sin west, maer op desen sijnnode niet¹⁾, ende dat in volgende tiden solx behort g'observeert te worden.

22. Dat dar enige gestelt ende van d'E.M. heren Staten gegaisiert worden, die de boken visiteerden, de in druck sollen gegeven worden.

23. Dat het classis van Doordrecht sall wesen vor ditmahl classis sijnodalis synodi nationalis.

24. De Nederlandsche professoren sin oek gedeputert een scriptum elencticum te stellen tegens d'opinion der Remonstranten omme in druck te geven, des nodigh sijnde.

25. Dat men alle ingegevene judicia collegialia, so aver de 5 articulen als over VORSTII lere, als oek andre sijnodalia sollen in een seker kist besloten ende bewaret worden.

26. Entlick is geresolvertt, dat d'acta sijnodalia solen van den scribis gecontraheert ende ordentlick gestelt werden ende darna van eenige sekere andere persohnen des sijnodi, darto gedeputert, gevisiteert ende

¹⁾ „maer op -- niet”, in marg. bijgevoegd.

also volgens den E. M. heren Staten overgelevert, ende so thaer¹⁾ believen sall²⁾ in den druck gegeven werden.

Het uitschrijven deses synodi is geschehen op den 1 Novembr. 1618, ende is geendigt den 29 Majj [des] jahrs 1619.

21. Ende sijn volgende bij de h. gecommiteerde van de h. drost en Gedeputeerden eenen jechliken classi overantwordet een ingebonden exemplar van de canones des nationalis synodi met darneffens ingebonden wit papir omme bij de predigers in elcken classe bewaert ende hovet vor hovet g'ondertekend te worden, sowel bij d'anwesenden als incomenden, glick ock geliken exemplar ten vorss. fine bij den synodo verblivet, glick solckes vort in den classe te wercke gestelt sal worden met straffe tegens deselve te procederen volgentz tbesluit des synodi nation., die deselve ondertekenungh solen kommen te weigern³⁾.

Gravamina generalia.

22. 1. Naerder ordre te stellen opte inninge ende dispositie van het weduwengelt.

2. Datt elckeen sijne vacatie in synodo moge genieten omme also sijn beste gemack te soken.

3. D'acten, in synodo gemaket, sullen in haren geheel verbliven, gelick in anno 1613 den 25 Januarij op den lantsdach besloten is, opdat de synodus niet advisen maer resolutien moge tractert hebben.

4. Bij soferne een gecensureerde met sin starcke entkenning vermeinde te triumpheren, ende den classen als sin partije bij Sin Gen. offte den E. E. hern drost ende Gedeputeerden verclagede, dat alsdan het classis des gecensureerden partije niet sall sijn, ende dat solcke klachten tot den sijnodum uitgesteldet behoert te worden.

5. Die visitatores behoren groter daggelden te hebben, overmizt sie met een daler des dages niet konen schadeloes bliven met wagen ende kosten.

6. Die vicarien behoren wedderomme gereducert werden bij de kercken, sonder dat de predigers daromme behoeven te pleiten, worvan sie alle protesteren niet mehr sick te willen bemojien, angemerckt dat dit d'erste voet is, ungunste bij veelen ende volgens onstichtelick.

7. Daer de pastorien ende vicarien ontfangen moten worden van de collatoren ende deselve tot het gebruck ofte besitt niet geraken konen

1) „so thaer”, er stond „naer”, doorgestreept.

2) „sall”, er stond „van haer hochm.”, doorgestreept.

3) „glick solckes — weigern” in marg. bijgeschreven. Op „verblivet” volgde „volgens tweck bij d'an”, doch dit is doorgestreept.

dan met extraordinaris honorarien te doen an de persohnen, die de collatien over dieselve possideren, wort versocht, dat darin sulx moge worden geremediertt, dat den prediger darvan blive buiten kosten.

8. S. coena behortt op eenen tidt gehouden te werden, ende passio Domini de vasten overall geprediget te werden.

9. Int verkeesen der kerckfoegden sall een prediger sine stemme hebben, ende solen soveele mogelick dejenige gekoren werden, de litmaten sijn edder ten weinighsten der religie togedaen.

10. Het placcaet tegen des sondagsarbeidt ende alle andere abusen opt nije te doen publiceren, ende vorts met opsicht tegen de contravenienten te doen procederen, insunderheit tegens het tappen onder die predicatie.

11. De wickerschen behoren ut het landt verbannen ende na Gots gebott ernstlick gestraffet te werden, opdat het landt harer sonden niet deelachtigh werde.

22. Angaende het 1, also bij de meeste anwesende predigers des sijnodi swaricheyt gemovert is op de continuatie van de betalungh vant puntgroet tot onderholt der predigers respective weduwen, erstlich ommedat verscheeden predigere befonden worden, die enige noch noit betalet, andere die noch over de betalungh de meeste jaren ten achteren sijn ende apparentlick geen middel hebben omme die betalungh te kunnen praesteren, anderdeels ommedat desolvige die defallianten, mede predigers sijnde, door d'executie ten enenmahl ruineert te solen moten worden, contenderende oversulx dat denselvigen voet te niet gedaen ende afgeschaffet, ende eenen jechliken sine uitgelechte pennungen gerestituertt behoren te worden, worover bij eenige van d'anwesende predigers het contrarie is gesustineert, ende dat so goeden werck niet allene niet gederogeert, maer met allen ernst gemaintineert behorde te worden, doch so dar eenige abusen onder lopen mochten, dat darin geremediert behore te worden ¹⁾, alle hetwelcke bij de h. gecommiteerde bij Sijn Gen. sampt bi den h. drost ende Gedeputeerden in behorlike deliberatie genohmen sijnde, hebben die broders samptlick wel willen vorslaen, of sie niet geraetsam vinden, dat sulx gestelt worde tot het goetbeduncken van Sin Genaede sampt den h. drosten ende Gedeputeerden omme bij denselvigen eenen middelmatigen voet daarop beramet te mogen worden, omme eenen jechliken soveele mogelick contentement te geven ende alsulcken goeden christliken werck staen te houden.

23. Op welcken vorslach d'ommefragungh geschiet sinde, is bij meeste eendrachtige stemme g'approbertt worden.

1) „doch so dar — worden” in marg. bijgeschreven.

Sessio 6.

24. Op het 2 gravamen resolvert het sijnodus, dat eenen jedern predigern, totten sijnodum gecommittert, sal vrijstaen sin vacantien selver te trecken omme accommodatie darmede te soken ende te nehmen.

25. Op het 3 is ock eenhellig van den sijnodo gestemmet, dat bij de ratificatien der synodael resolutien d'acten off resolutien, in sijnodo gemaect, niet sollen mugen verandert werden omme niet advisen maer resolutien mogen getractert hebben, gelick Sin Gn. selver bij de ratificatien in anno 1613 den 25 Januarij verstaen hefft.

26. Opt 4 grav. is verstaen, dat alle kerecklike saken bij den classe verhandelt wesende ende darbij d'geintresseerde partie hem beswaertt findende, sall sick nergens anders mogen beropen als tot den anstaenden sijnodum, utgenohmen die saken, die dar gehoren tot de politie ofte civile rechten.

27. Opt 5 verclaren die h. gecommitteerde van den E. hern drost ende Gedeput. geen last te hebben omme den predigern in dit haer versouck t'accommoderen. Sall daromme solckes ten naesten lantsdage bi den visitatoren offte gecommitteerde der classen bij requeste versocht moten worden, wortoe die vorss. h. gecommitteerde beloven goede handt te houden.

28. Opt 6 gravamen, dar gesecht wordt, dat die predigers onbemoijet behoren te bliven met de proceduren tegens d'inhebbers van de verfreemde vicarien ende andere geestlike goederen, is verstaen, dat de visitatoren of andere gecommitteerde der classen bij Sin Gen. anhouden sollen omme recommendatie an de lantschup te doen, ten ende tot d'inwinninge dersolviger een advocaet fiscael gestelt moge worden.

29. Van de 7 swaricheyt wert verstaen, dat diesolvige an den hern drost ende Gedeputeerden geremonstreertt behort te worden omme darin behoirlick gedisonertt te mogen worden.

30. Opt 8 vorstell is geresolvert, dat omme meerder stichtungh willen t h. nachtmahl doorgaentz in de lantschup sall gehouden werden op de veer nafolgende tiden, als te weten op Midwinter, Passchen, Pinxsteren ende op den 1 Sondagh in den October, alles bij provisie ende totdat naerder hirin sall worden geresolvertt, utgenohmen den pastor tot Coverden, d'omme reden gelaten wert bij den gebrueck, dien he heefft. Ende sullen alle predigers gehouden wesen t'allen jaren soven weken vor Passchen, twelck de vasten genohmet wert, te predigen die passie des

Heeren hetsij dan op Sondagen of in de weken des Woensdags, soals een jechlick pastor in sijn gemeente het am stichtligsten befinden sall.

31. Opt 9 findet tsijnodus in allen gefalle nodigh, dat den prediger medegekent werde ende stemme hebbe int verkesen van die kerekvogden ende mede bij alle kerckenrekenungh omme meerder stichtungh willen an ende over geropen worde, ende dat Sin Gen. sampt die hern drost ende Gedeputeerden versocht werden daran d'ernstige handt te willen houden, dat sulcken nodigen sake effect sorteren moge.

32. Opt 10 gravamen is ten hogsten nodigh gefonden, dattet placcaet tegens d'abusen etc. van eenen jedern respective predigern in sin gemeente de novo publicerett werde op poene van alsulcke straffe, tegens den contraventours bij tselve placcaet expresselick gestelt.

33. Opt 11 ende laeste grav. nopende het verbannen van den wickerschen wort verstaen, dat die h. droste EUSUM darop angesproken sij omme als hovetofficier deser lantschup darin te willen versehen, twelck sin gestr. belovet heeft metten ersten te sullen geschehen, worin tsijnodus acquiescertt.

34. Naerder gelettet wesende opt deportament van JOHANNE HOISINGIO, pastor t'Elde, hirvor articulo 12 sess. 3 verclaert, verstaet het sijnodus, dat deselve HOISINGIUS tot op den anstaenden Meij in sin wonungh tot Elde sall mogen verblijven ende tot sin onderholt genieten die profijten, die tot opten anstaenden Meij 1620 inclus solen komen te verschinen, ondertusschen dat die predigers des classis Rolde den dienst aldar solen vertreden volgens d'ordere, darvan in glikten saken gesteltt.

Sessio 7.

35. Sijn na d'anropungh des nahmens Godts opentlick in den sijnodo vorgelesen die canones sijnodi nationalis over die 5 contraverse poncten over de praedestinatie metten ancleve van dien, diewelcke bij d'anwesende brodern hovet vor hovet bekent sijn geworden conform te wesen den worde Godts, met beloffte van diesolve den titt hares levendes te willen predigen ende lehren, so in hare gemeente als elders, woer solckes sal te passe kommen. Ende hebben folgendt die canones na luit het formulier, in synodo nationali gestelt, hovet vor hovet geondertekenett.

36. Is volgentz eenhellig geresolvertt, dat een jechlick prediger deser landtschap gehouden sall wesen des Sondages na den middagh een corte predicatie vor sin gemeente te doen ut den Catechismo, ende sall den anfangh darvan geschieden op den 1 Sondagh in den anstaende montt van de October, worvan een jechlick respective visitator sall gehouden

wesen den respective predigern onder sinen classe sorterende sulx t'adverteren, opdat niemandt eenige ignorantie hebbe te praetenderen, glick oock in de visitatie flitigh darop sall gelettet werden, of oock een jehlick hirin sick quite. Ende sall een jeder prediger hirvan sin gemeente te vorn verwittigen ende niet sonder gedane predigte ut de kercke mogen scheiden, hoe klein oock het getall van de tohoreren mochte befonden worden. Sollen oock de predigers haer uterste devoir doen, dat met den ommegeanck vant jahr d'utlegginge des Catechismi moge geabsolvertt werden.

37. Ende ten ende het gehor van des Catechismi predigten desto mehr moge befördert werden, is verstaen ende geresolveert, dat geene kinder des Sondags vor den middagh maer des namiddages gedopt sollen werden.

38. Opdat oock die scholen met duchtige ende bequame schoellmeisters mogen versehen werden, is geresolvertt ende verclartt, datt de scholemeisteren solen wesen lidtmaten van de kercke, oprecht ende from in handel ende wandell, ende gehouden mede d'ondertekenungh te doen van de Canones des synodi nationalis, Heidelbergische Catechismus ende Nederlandische Confessie, ten welcken einde in eenen jehlicken classe gesonden sollen worden dieselvige canones mettet formulier, twelck sie solen hebben t'ondertekenen.

Ende sollen mede gehouden wesen hare predigers respective behorliken te respecteren ende te gehorsamen in alle tgene de kercke ende schole angaett, gelick sie oock den kindern darto houden sollen omme den Catechismus ende int besonder die fragstucken, die t'elckens utgeleit sollen werden, in te scherpen ende te lehren, sie in de kercke te leiden ende desolvige haer op te laten seggen, sonder dat eenige bijscholen ergentz sollen mogen gehouden worden, tenware het classis ende den scholemeister omme redenen solckes tolieten, alles nochtans onder vogaende conditien.

39. Alle scholemeisters niet hebbende de qualificatie, als vorn geseidt is, oock of sie in haer leven onstrafbar waren, ende nochtans verweigerden die vorss. ondertekenungh te doen, sollen totten dienst niet toegelaten ende albereitz in den dienst sijnde gecassert werden, wordende de classes respective gelastet hirin te procederen na haren conscientie, sonder tegens jemandt te gebruiken enige conniventie.

In cas van onwillicheytt offte oppositie sollen sick die predigern tot den h. drost ende Gedeput. adresseren met versoeck van te willen dese resolutie ter executie stellen.

40. Die visitatoren in desen verledenen jahre den dienst der visitatie vertreden hebbende ende utgegaen sijnde, is na hare persohn omme-

gefraget, van off sie ock na behoren volgentz hare commissie in haren dienst haer gequeten ende dien vollgedaen hebben.

Is darop verclarett, dat op haren dienst niet te seggen falt, ende sin hirover bedancket worden.

41. Doch hebben openungh gedaen van eenige fauten bij sommige predigers befonden te hebben op d'inquisitie van de boken, worvan sie in de respective classen naerder verclarungh beloven te doen, hetwelcke bij den synode is angenomen, sulx nochtans dat bij de respective classen darin sall worden na behoren gedisponeertt.

Sessio 8.

42. Is vortz geprocedert tot die nominatie van twee neije visitatoren in platze ALEXANDRI TLEKINK, p. tot Borger, ende JOHANNIS CUPERI, p. tot Gasselte, dewelcke als oudeste in den denst ontslagen worden, doch bij provisie den dienst vertreden sollen, totdat den ankomenenden neuen visitatorn de commissie sall toegesonden worden.

Ende sijn bij meste stemmen des synodi genomineert: uttet getall des classis Emmen dn. ONIAS BOËTII, p. tot Coverden, HEINO BOLLINGH, p. tot Dalen, ende HERBERTUS BRACHTESENDE, p. tot Emmen; ut Rolder classe dn. RUDOLPHUS MELJERUS, p. tot Freess, BERNARDUS AB HOLLE, p. te Gieten, ende NATHANAËL GISIUS, p. tot Rolde. Ut welcken dreen predigern van elcken classe bij Sin Gen. sampt den gecommiteerden van den h. drost ende Gedeputerden een prediger verkoren sall werden tot visitator volgentz vogaende resolutie omme den dienst van visitatie vor de tocomende jahre neffens JOHANNEM ANTHONIDES, als jegenwordige olde visitator, te verrichten op commissie ende instructie, woe denselvigen ter erster gelegenheyt toegesonden sall worden.

43. Dominus HEINO BOLLINGH, pastor tot Dalen, hebbende van het weduwengelt op rente 200 dalern ende darvan op tegenwordige synodo schuldigh ende ten achtern sijnde 3 jaren rente, bedragende 36 dalern, daarvan he nu op rekenungh betalt heft 20 daller, sulx dat he als reste over die vorss. 3 jaren rente noch schuldigh blifft 16 dallern.

Item dn. ONIAS op rente van tselve houdende 100 dalern, ende op tegenwordige sijnode mede ten achtern wesende insgelix 3 jaren rente ter summa van 18 dallern, heft diesolvige ten vollen betalt.

HERBERTUS BRACHTESENDE hefft op rente 50 Embder gulden vant vorss. weduwengelt, daarvan een jahr rente komt te verschinen op den 16 ancomenden monatz Decembr. deses lopenden jahrs 1619.

Dn. THEMO AB ASSCHEBERGH hefft darvan onder 100 carolsgulden over 2 vorleden jaren, die de landtschup vor haer quota hefft betalt, de he

praesentiertt datelick te tellen an handen JOANNIS ANTHONIDES, visitatorn classis Meppel.

44. Bij den classibus respective sijn geene gravamina befonden.

45. JOANNES CUPERUS, p. tot Gasselte, claget in specie, dat he neffens sin kerckendienst moett ock selver bedienen het costerampt, versokende darin na behoren geremediertt te worden.

Is verstaen, dat hie bij requeste tselve sall gelangen laten an de h. drost ende Gedeputeerden.

Volgt censura classium.

55. In censura generali classium is geen classis sonderlichen strafbar befonden.

56. Insgelijks is in speciali censura niets strafbar vorgefallen 1)

57. BARTHOLDUS PAULI, pastor tot Blidensteen, heeft den sijnodum besloten met een praedicatie, gedaen ex epistola ad Rom. cap. 8, vers. 1, 2, 3 et 4.

58. Aldus geresolvvert, geresumertt ende g'arrestert ter platze vorss., ende g'endigt opten 11 Septemb. vor den middagh jahrs 1619.

STEFFEN HOERENCKENS.

HARMEN LUNSCHÉ.

H. WELNICHMAN, 19, 46.

CORNELIUS HILLENUS, dienaer Jesu Christi tot Groningen.

ONIAS BOËTHIUS, ecclesiastes Cofurtanus, pro tempore praeses.

PATROCLUS ROMELINGIUS, pastor in Rhuinen, pro tempore assessor.

JOHANNES RUSIUS, ecclesiastes in Assen, sijnodi hujus durantis scriba.

ALEXANDER TILEKINCK, pastor to Borger.

HEINO BÖLLINCK, pastor in Dalen.

ALBERTUS DWITERUS, verbi divini minister in Rosewinckell.

HERBERTUS BRACHTESENDE, servus Christi in Emmen.

THEMO VAN ASSCHEBERG, pred. tot Meppel.

HERMANNUS JOANNIS, pred. tot Colder ende Dinxsterveenen.

JOANNES ANTONIDES, pr. tot Havelte.

BARTHOLDUS PAULI, p. thoe Blijdensteden.

HENRICUS VON HOLLE, m. d. zu Anlo.

JOHANNES CUPERUS, prediger tot Gasselthe.

NATHANAEL GISIUS, servus Jesu Christi in Rolde.

RODOLPHUS MEJERUS, pr. tot Vreis 2).

1) „vorgefallen”, er stond „befonden”, doorgestreept.

2) Al deze onderteekeningen zijn eigenhandig.